

BOEKAANKONDIGINGEN.

H. VON HAYEK, *Das Tuberkulose-Problem*. 2de druk. Berlijn, JULIUS SPRINGER, 1921. 379 bladzijden, Prijs: in Duitschland 78 mark, gebonden 94 mark; in Nederland het drievoud.

Van dit eerst in 1920 verschenen werk ligt nu reeds de tweede druk voor ons. Het boek geeft allereerst een overzicht van de gevolgen der tuberculeuze besmetting en HAYEK herinnert er ons aan, dat in het begintijdperk der chronische tuberculose subjectieve algemeene ziekteverschijnselen en de meest verschillende functioneele stoornissen kunnen bestaan, vóórdat anatomische veranderingen in de longen of in andere voor het leven gewichtige organen klinisch kunnen worden aangetoond. Pathologisch-anatomische afwijkingen als gevolg van een tuberculeuze besmetting treden bij den levenden mensch eerst zeer laat aan den dag. Door verschillende onderzoekers is aangetoond, dat in anatomisch onveranderde klieren virulente tuberkelbacillen kunnen huizen. Hun aanwezigheid kan voor den drager reeds gevolgen hebben, vóórdat er ziekelijke veranderingen in de weefsels zijn aan te toonen. Daar nu de gevolgen der tuberculeuze besmetting reeds zóó vroegtijdig zijn waar te nemen; ligt het voor de hand, dat onze behandeling moet beginnen, zoodra er immunobiologische verschijnselen zijn, en dat het geen zin heeft onze behandeling uit te stellen, totdat zich de tuberculose van verschillende organen heeft ontwikkeld, die toch eigenlijk het eíndstadium der tuberculose voorstelt. De schrijver vindt gelegenheid zich over alle onderdeelen der tuberculosebehandeling te uiten, en hij spaart ons zijn kritiek niet. Het plaatsgebrek in de sanatoria maakt het noodig, dat daarin alleen die patiënten worden opgenomen, voor wie het sanatorium als middel tot genezing noodzakelijk is. En *in* de sanatoria geen doel- loos schematiseeren, maar iederen patiënt geven, wat hij noodig heeft. Achtereenvolgens worden dan de hygiënisch-diaetëtische behandeling, de klimato-therapie, de stralenterapie en de behandeling met geneesmiddelen aan scherpe critiek onderworpen, waarbij aardige en rake opmerkingen worden aangetroffen naast veel, wat den lezer onrechtvaardig en overdreven voorkomt, en wat in Duitschland LIEBE aanleiding heeft gegeven het voor de sanatoria op te nemen.

HAYEK is de leider van een consultatiebureau te Innsbruck en wij stellen er dus belang in te weten, wat hij van die instellingen denkt. Hoe langer hoe meer komt men, zoo schrijft hij, tot het inzicht, dat consultatiebureaux zich ook de *behandeling* der patiënten moeten aantrekken, want de maatregelen ten behoeve van den lijder en van het gezin te nemen, zijn onafscheidelijk met elkander verbonden, terwijl sommige geneeswijzen, met name behandeling met specifieke middelen, bezwaarlijk anders dan op het consultatiebureau kunnen geschieden.

Over deze specifieke therapie handelt een groot deel van het boek. HAYEK is een voorstander van deze behandeling in het

algemeen, want de oplossing van het tuberculosevraagstuk ziet hij in het antwoord op de vraag, hoe men er in zal slagen het specifieke weerstandsvermogen tegen den tuberkelbacil te verhoogen. Van de aanwending van specifieke geneesmiddelen is in dit opzicht het meeste te verwachten, maar er bestaat niet één specifiek middel, dat voor alle gevallen geschikt is. Voor ieder geval moet eerst worden bepaald, welk van de vele specifieke middelen het meest aangewezen is, en de keuze van het middel is veelal afhankelijk van de vraag, welken invloed de tuberculose tot dusverre op het lichaam heeft gehad en welke graad van immuniteit reeds is bereikt. Dit alles is een zaak van ervaring en die wordt eerst na veel jaren verkregen, maar HAYEK wijst er terecht op, dat zeer veel geneeskundigen gelegenheid hebben die ervaring in hun eigen praktijk op te doen. Wie zelf patiënten met tuberculine heeft behandeld, vindt in HAYEK's boek steun en opwekking om in deze richting voort te gaan, maar ook voor hen, die zich van het tuberculine niets meer herinneren, dan dat er veel jaren geleden wel eens kwaad door is gesticht, is hier veel te leeren en zij zullen met genoegen lezen, dat de specifieke therapie een *hulpmiddel* is bij de behandeling van onze tuberculoselidjers en niet meer. Veel verwacht HAYEK van de inwrijvingen met tuberculine naar PETRUSCHKY voor de meer algemeen toepassing van het middel.

Ongetwijfeld zal het werk van HAYEK een ruimen kring van lezers vinden, want het is een heel merkwaardig boek, dat door pittigen vorm en oorspronkelijke gedachten den lezer boeit en hem telkens aanleiding geeft den inhoud aan eigen ervaring te toetsen.

B. H. VOS.

Das ärztliche Heiratszeugnis, seine wissenschaftlichen und praktischen Grundlagen, unter Mitwirkung von Dr. CZELLITZER, Prof. Dr. JULIUS HELLER, Dr. MAX HIRSCH, Sanitätsrat Dr. F. LEPPMANN, Geh. med. Rat. Prof. Dr. C. POSNER, Geh. Sanitätsrat Dr. P. STRASSMANN, Kammergerichtsrat Dr. SONTAG, Prof. Dr. WESTENHÖFER, herausgegeben von Dr. MAX HIRSCH, Frauenarzt in Berlin. No. 2 der Monographien zur Frauenkunde und Eugenetik, Sexualbiologie und Vererbungslehre. 1921. Leipzig. Verlag von CURT KABITZSCH. Prijs 30 mark.

Deze 71 bladzijden tellende gemakkelijk te lezen brochure wil het genoemde onderwerp van verschillende kanten belichten. Zij bestaat uit acht van elkaar onafhankelijke artikelen, de meeste in den vorm eener voordracht of lezing gegoten.

Prof. POSNER schrijft een kort voorwoord, waarin hij op de noodzakelijke zelfbeperving wijst, welke de verschillende schrijvers genoodzaakt waren in acht te nemen (en waardoor het wetenschappelijk peil er niet bij gewonnen heeft. Ref.). Hij zegt verder, dat „natuurlijk” geen overeenstemming is verkregen en, dat ieder op zijn eigen standpunt blijft staan. Doch het is reeds voldoende, dat allen het in één opzicht wel eens zijn, n.l. in de erkenning van het feit, dat het huwelijk ook in hygiënisch opzicht van belang moet worden geacht. Met het onderwerp („das ärztliche Heirats-